

дикатор ринкової орієнтації підприємства. Створення і утримування згадуваних стосунків приносить користь не лише клієнтам, але і підприємству. Вони є тим більшими, чим у більшій мірі пропонувані продукти і послуги відповідають вимогам клієнтів (вони пристосовані до їх потреб).

Висновки та перспективи подальших досліджень:

1. На сучасному етапі обслуговування стає каталізатором встановлення партнерських відносин між клієнтом і постачальником та досягнення високого рівня лояльності з боку споживачів. У багатьох випадках саме обслуговування є найкращим шляхом створення системи тісних контактів між підприємством і його клієнтами. Сукупність послуг, які пов'язані не тільки зі збутом та експлуатацією продукції, а також із створенням додаткової користі для клієнтів, стає вирішальним фактором конкурентоспроможності підприємств в умовах інтенсивної боротьби на ринку. Особливо це помітно відносно інвестиційних товарів, користувачі яких оцінюють пропозиції конкурентів, виходячи не тільки із ціни придбання, але й ціни споживання товару. За таких умов максимальна ефективність обслуговування товарів та клієнтів є необхідною умовою встановлення ділових контактів між покупцем і постачальником.
2. Важливим напрямом досягнення конкурентної переваги промислового підприємства є розроблення політики обслуговування товару та самого клієнта. На сьогодні промислові підприємства підвищують привабливість пропозиції шляхом надання технічних, торговельних, фінансових послуг для своїх клієнтів.
3. Незалежно від того, чи конкурентна перевага спирається на витратах, чи на вартості, її здобуття і утримання вимагає створення на підприємстві приязної атмосфери, а також можливості індивідуального розвитку, що може зміцнити довіру і співпрацю, яка є суттю партнерства постачальника і клієнта. Діяльність усіх без виключення працівників підприємства повинна бути орієнтована на клієнта. Навіть ті, які ніколи з ним не контактують у фізичному сенсі, повинні зрозуміти, що незалежно від виконуваної функції вони також мають власних клієнтів. Запропоновані автором заходи для мотивування працівників до якісного обслуговування клієнтів дають змогу сформулювати та підтримувати корпоративну культуру, орієнтовану на власних клієнтів.

Література

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. – СПб. : Изд-во "ПитерКом", 1999. – 416 с.
2. Lambert D.M. Strategic Logistics Management / D.M. Lambert, J.R. Stock. wyd. 3, Irwin, Homewood, Illinois, 1993. – 236 p.
3. Портер М. Стратегія конкуренції : пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський / М. Портер. – К. : Вид-во "Основи", 1998. – 390 с.
4. Крикавський С.В. Логістичне управління : підручник / С.В. Крикавський. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2005. – 684 с.
5. Чухрай Н.І. Логістичне обслуговування : підручник / Н.І. Чухрай. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2006. – 298 с.
6. Ястремська О.М. Сутність та значення діяльності міжнародних інтегрованих структур бізнесу // Корпорації та інтегровані структури: проблеми науки та практики : монографія. – Харків : Вид. дим "ІНЖЕК", 2007. – С. 115-141.
7. Крикавський С.В. Промисловий маркетинг : підручник / С.В. Крикавський, Н.І. Чухрай. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2004. – 448 с.

Кузяк В.В., Шандривская Е.Е., Бэк О.М. Стратегия обслуживания клиентов в создании конкурентных преимуществ предприятия

Актуализирована стратегия обслуживания клиентов промышленного предприятия в контексте реализации концепции стратегического управления. Идентифицированы барьеры входа в рынок, создаваемые производителями с высоким уровнем обслуживания клиентов, основными барьерами входа являются использование схем оплаты, которые создают сильную зависимость между клиентом и поставщиком, налаживание широкой сети учреждений сервиса, расположенных по месту деятельности клиентов, заключение контрактов на предоставление долговременных постоянных услуг, создание имиджа компетентности по предоставлению услуг. Исследованы особенности, характеризующие обслуживание клиента с высоким качеством. Идентифицирована взаимосвязь между стратегией конкурентных преимуществ предприятия и стратегией обслуживания клиентов.

Ключевые слова: стратегия обслуживания клиентов, конкурентные преимущества, качество обслуживания клиента.

Kuziak V.V., Shandrivska O.Ye., Bek O.M. Customer Service Strategy in Creating Competitive Advantage

The accent is made on customer service of industrial enterprise in the context of implementing the theory of strategic management. Some barriers to enter the market, created by producers with high levels of customer service, are identified. The main barriers to entry is the use of payment schemes, which creates a strong relationship between a customer and a supplier, establishing a wide network of service facilities located in a place of business clients, contracts for the provision of long-term service, creating an image of competence to provide services. Traits characterizing customer service with high quality are studied. Intercommunication is identified between competitive edges of enterprise strategy and strategy of customer service is identified.

Key words: customer service strategy, competitive edges, customer service quality, management, market.

УДК 338.22.01

Здобувач Я.С. Липчук¹ – Львівська КА

СУТЬ ТА ЦІЛІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ

З'ясовано суть грошово-кредитної політики, а також її співвідношення з іншими суміжними категоріями. Визначено предмет і об'єкт грошово-кредитної політики. Показано, що цілі грошово-кредитної політики пов'язані з тими завданнями, які повинні бути досягнуті на певному етапі її проведення. Зображено систему та ієрархію формування цілей грошово-кредитної політики та характер її реалізації. Наголошено, що публічне проголошення цілей грошово-кредитної політики сприяє її сприйняттю всім суспільством і дає змогу усунути нераціональні очікування стосовно прогнозованої економічної кон'юнктури.

Ключові слова: грошово-кредитна політика, державне регулювання, грошовий обіг, банки.

Постановка проблеми. Грошово-кредитна політика визначає напрями і можливості регулювання економіки монетарними методами. Розвиток сучасних економічних систем значною мірою визначається грошово-кредитною політикою, яка є основним ринковим регулятором стабільності й економічного розвитку. Зміст сучасної грошово-кредитної політики обумовлюється особливостями

¹ Наук. керівник: проф. Г.І. Башнянин, д-р екон. наук

ми економічних систем, завданнями і межами державного втручання в економіку. Застосування грошово-кредитної політики та механізм її реалізації є концептуально обумовленими. У сучасних ринкових економіках грошово-кредитна політика змінює межі свого впливу, взаємодіючи з бюджетно-фіскальною політикою. Використання, сфери впливу і регулюючі можливості грошово-кредитної політики в сучасних ринкових економіках зосереджені на стабілізації економіки, забезпеченні зайнятості та стримуванні інфляції.

Постановка завдання – на основі дослідження суті грошово-кредитної політики визначити її основні завдання.

Виклад основних результатів дослідження. В окремих випадках, як синонім грошово-кредитної політики, вживається поняття "монетарна політика", яка базується на спроможності грошово-кредитної системи впливати на грошову пропозицію та, відповідно, на ставку процента, а через неї – на інвестиції та реальний дохід [5, с. 241].

Такий акцент на розумінні суті грошово-кредитної політики пов'язаний з поширенням теорії монетаризму, в якій гіпертрофована роль грошових чинників впливає на економіку. У сучасній українській економічній літературі спостерігається певне розмежування в поглядах на можливості грошово-кредитної політики. Зокрема відзначається, що грошово-кредитна політика є оперативним і гнучким доповненням політики бюджетної, вона ґрунтується на принципах монетаризму і має переваги над фіскальною політикою [11, с. 214].

Теорію державного управління і регулювання економіки розробили Дж. Кейнс і його послідовники. Одночасно підкреслюється, що грошово-кредитна політика є оперативним і гнучким доповненням до бюджетної [8, с. 114]. Дж. Кейнс розробив загальні принципи і конкретні заходи з державного управління економіки [4, с. 109]. Розбіжності в позиціях українських авторів є відображенням основних концептуальних напрямів у сучасній західній економічній думці. Складність та неоднозначність трансформаційного періоду в Україні дає змогу для його диверсифікованої інтерпретації.

У законі України "Про Національний банк України подано визначення грошово-кредитної політики в контексті вимог до її змісту в сучасних ринкових економіках [7]: "Грошово-кредитна політика – комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, направлених на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості". Декларування змісту грошово-кредитної політики в Україні було зроблене "на виріст" з розрахунку можливого використання всього арсеналу грошово-кредитної політики, яка проводиться в економічно розвинених країнах.

У системі державного регулювання грошових систем автори надають особливого значення кон'юнктурній політиці, яка реалізується через регулятивний валив держави на ринкову кон'юнктуру, на співвідношення сукупного попиту і сукупної пропозиції на ринках. За способом і характером впливу на грошовий оборот виділяються [3, с. 122]: заходи фіскальної політики; заходи грошово-кредитної (монетарної) політики; заходи прямого впливу.

Гальчинський А. звертає увагу на те, що грошово-кредитна політика не є автоматичною і, як одна з найважливіших структурних ланок державного регулювання макроекономічними процесами, вона спрямовується на реалізацію її головних завдань. Кінцева мета грошово-кредитної політики збігається з основоположними цілями макроекономічної політики держави [2, с. 122].

Автори вважають, що головним результатом функціонування грошової системи є розроблення і реалізація певної грошово-кредитної політики. Позитивний вплив цієї політики на розвиток економіки визначає ефективність самої грошової системи. Сутність монетарної політики найбільш відповідає її визначенню як комплексу взаємопов'язаних, скоординованих на досягнення, заздалегідь визначених суспільних цілей, заходів щодо регулювання грошового обороту, які здійснює держава через центральний банк [2, с. 187].

Доцільно змістити акценти у співвідношенні та взаємодії грошово-кредитної політики і грошових систем. Побудова сучасних грошових систем є концептуально обумовленою і має чітко сфокусований характер їх функціонування. Грошово-кредитна політика має первинне значення і обумовлює характер і особливості грошових систем. Питання співвідношення державної економічної політики і грошово-кредитної політики розглядаються як співвідношення стратегічного та тактичного регулювання економіки. Грошово-кредитна політика має автономне значення і предметом якої є державне регулювання сфери грошового обігу і кредитних відносин [9, с. 96].

Погоджуючись із таким визначенням змісту грошово-кредитної політики, потрібно зазначити, що регулювання сфери грошового обігу і кредитних відносин, крім вирішення проблем регулювання монетарної сфери, має цільову функцію – стабілізувати економічну ситуацію на мікрорівні.

Грошово-кредитна політика має широкий діапазон впливу, що пов'язано з її можливостями з вирішення монетарних проблем та досягнення макроекономічної рівноваги. Грошово-кредитна політика визначається як сукупність заходів у сфері грошового обігу і кредитних відносин, які проводить держава з метою регулювання інфляції, забезпечення зайнятості та збалансування платіжного балансу. Основні напрями грошово-кредитної політики визначаються вищими законодавчими органами країни, реалізуються урядами, центральними банками разом із міністерствами фінансів. Одночасно автори звертають увагу на те, що для успішного проведення грошово-кредитної політики необхідні дві передумови [1, с. 74]:

- високий рівень розвитку ринкових відносин між усіма економічними суб'єктами України;
- створення в Україні розвиненої дворівневої банківської системи.

Застосування і реалізація грошово-кредитної політики потребує існування ринкового середовища, яке дає змогу реалізовувати потенціал монетарних методів впливу на економіку. Об'єктами грошово-кредитної політики є: грошовий ринок; ринок позичкових коштів; грошовий обіг. Центральний банк у межах проведення певної грошово-кредитної політики впливає на стан функціонування об'єктів регулювання і відповідно на характер протікання економічних процесів в економіці.

У проведенні грошово-кредитної політики підкреслюється, що її суб'єктом є національний банк. Крім того, у виробленні грошово-кредитної політики беруть участь інші органи державного регулювання економіки в Україні – Міністерство фінансів, Міністерство економіки, Уряд та Верховна Рада. Між ними є розподіл функцій – органи виконавчої та законодавчої влади визначають основні макроекономічні показники (обсяг ВВП, розмір бюджетного дефіциту, платіжний та торговий баланси, рівень зайнятості та ін.). Проте, згідно з Конституцією України, вирішальна роль у розробці та реалізації грошово-кредитної політики належить НБУ, оскільки він несе відповідальність за стан монетарної сфери [13].

НБУ здійснює регулювання грошової системи одноосібно, керуючись політикою, яка була сформованою всіма державними інститутами. П.О. Нікіфоров намагається визначити суть грошово-кредитної політики ширше: він розглядає її як сукупність заходів, спрямованих на забезпечення нормального функціонування грошового обігу, стійкості національної грошової одиниці, стабільності її купівельної спроможності, а також забезпечення рівноважного розвитку економіки загалом. Спрямованість грошово-кредитної політики не тільки на стабілізацію цін, але й на забезпечення повної зайнятості та економічного зростання автор вважає загальноприйнятною [14, с. 328]. А. Гальчинський звертає увагу на цільову функцію монетарної політики, яка полягає в забезпеченні внутрішньої стабілізації грошей. Така стійкість має пріоритетне значення у вирішенні всього комплексу макроекономічних завдань, а загальноекономічна стабільність визначається стабільністю грошового обігу [2, с. 264].

Цілі грошово-кредитної політики пов'язані з тими завданнями, які повинні бути досягнуті на певному етапі її проведення. Тобто існує певна ієрархія цілей, причому досягнення цілей нижчого щабля обов'язково повинно бути підпорядковано завданням вищого порядку. У сучасних змішаних економіках вищою кінцевою метою грошово-кредитної політики є забезпечення стабільності цін повної зайнятості та зростання реального обсягу виробництва. Поточна грошово-кредитна політика орієнтується на конкретні або тактичні цілі, які досягаються через проведення щоденних послідовних операцій на відкритому ринку цінних паперів. Проміжні цілі грошово-кредитної політики досягаються шляхом регулювання перемінних в економічній системі річних часових інтервалів [6, с. 362].

Деталізуючи зміст та цілі грошово-кредитної політики, автори підкреслюють, що вона полягає у зміні грошової пропозиції з метою стабілізації сукупного обсягу виробництва, зайнятості та рівня цін. Більш детально: під час економічного спаду збільшується грошова пропозиція для заохочення витрат, а під час інфляції – обмежується пропозиція грошей для обмеження витрат [10, с. 298]. Розмежування цілей грошово-кредитної політики переважно здійснюється відповідно до можливостей впливу на економічну ситуацію з врахуванням чинника часу.

У **короткостроковому** періоді грошово-кредитна політика реалізує свої тактичні цілі, пов'язані із можливістю досягнути певних результатів, пов'язаних з параметрами функціонування сфери грошового обігу.

У **довгостроковому періоді** реалізуються стратегічні цілі грошово-кредитної політики, які пов'язані з оптимальним і стабільним характером функціонування національних економік. У процесі досягнення стратегічних цілей визначаються проміжні цілі, які є орієнтирами тактичного регулювання і дають змогу контролювати і вимірювати їх досягнення.

Рис. Система цілей грошово-кредитної політики

На рисунку зображено систему та ієрархію формування цілей грошово-кредитної політики та характер її реалізації.

Визначення вищих або **стратегічних цілей** грошово-кредитної політики є прерогативою цих законодавчих органів держави і є значною мірою політичним рішенням. Проте розроблення стратегії ефективної грошово-кредитної політики можлива лише в межах досягнень сучасної економічної думки і не може бути волонтаристською. Реальна грошово-кредитна політика розробляється шляхом вибору варіантів розвитку, запропонованих альтернатив у межах можливостей сучасних монетаристських концепцій.

Стратегічні цілі грошово-кредитної політики сформував Ф.С. Мишкін [12, с. 554]: існує шість основних цілей монетарної політики – висока зайнятість, економічне зростання, стабільність цін, стабільність процентних ставок, стабільність фінансових ринків, стабільність обмінного курсу валют на валютних ринках. Під час розроблення стратегічних цілей грошово-кредитної політики постає питання вибору альтернатив економічного розвитку. Певні стратегічні цілі економічного розвитку за своєю природою не можуть бути реалізовані одночасно в межах певної грошово-кредитної політики.

Для формування грошово-кредитної політики є необхідним вибір альтернатив економічного розвитку. До найважливіших взаємно суперечливих стратегічних цілей грошово-кредитної політики відносяться в короткотерміновому періоді:

- Стабілізація цін – стабілізація процентних ставок.
- Зменшення інфляції – зменшення безробіття.
- Стабільний рівень цін – висока зайнятість.

Збільшення темпів економічного зростання – зростання добробуту населення. Формування грошово-кредитної політики визначає основні цілі її проведення: стратегічні, проміжні та тактичні. Згідно з цілями грошово-кредитної політики, визначається система її проведення. Під час формування грошово-кредитної політики ціни вищого щабля ієрархії визначають усю систему грошово-

кредитного регулювання. Узгодження стратегічних цілей грошово-кредитної політики дає змогу побудувати системи тактичних і проміжних цілей.

Проміжні цілі грошово-кредитної політики можуть змінюватися відповідно до стану економіки та фази економічного циклу. У процесі вибору поточних цілей центральні банки користуються критеріями щодо характеру їх формування [12, с. 538].

Вимірюваність змінних, які використовуються для проміжних завдань. Можливість визначення точних параметрів змінних є передумовою проведення ефективної грошово-кредитної політики. Як вимірювальні змінні перевага надається процентним ставкам і грошовим агрегатам.

Контроль змінних є обов'язковою умовою досягнення проміжних цілей. У сфері можливостей контролю центральних банків знаходяться процентні ставки і грошові агрегати. Проте однозначно надати перевагу об'єкту контролю можливо в конкретній економічній ситуації.

Проміжні цілі повинні відповідати найголовнішій до них вимозі – прогнозовано впливати на реалізацію стратегічних цілей. На відміну від ситуації, коли центральні банки повністю контролюють досягнення тактичних цілей, їх вплив на реалізацію проміжних цілей є обмеженим і вибіркоким. Деякі з проміжних цілей контролюються центральними банками – процентні ставки та грошові агрегати, інші – номінальний ВВП, швидкість обігу грошей, грошовий мультиплікатор є поза сферою контролю. Частина проміжних цілей, такі як обсяг наданих кредитів, величина валютного курсу, частково знаходяться під контролем центрального банку. Проте частковий контроль не дає змогу центральному банку реалізувати власну грошово-кредитну політику. Обмежений контроль над деякими проміжними цілями дає змогу використовувати їх лише як допоміжні чи індикативні.

Центральний банк може публічно проголошувати свої проміжні цілі, інші цілі публічно не афішувати, а приймати до виконання. У такому випадку центральні банки мають широкий діапазон можливого впливу, який не обмежується деклараціями і публічним контролем.

Здатність прогнозовано впливати на цілі є необхідною умовою для проміжних завдань. Стосовно доцільності використання пропозиції грошей і процентних ставок для впливу на цілі – обсягами виробництва, зайнятістю і рівнем цін – точиться дискусія. Певна перевага надається використанню грошових агрегатів.

Проміжні цілі грошово-кредитної політики є ланкою, яка дає змогу стратегічні цілі реалізувати і розділити на складові, які тривають переважно в межах року. **Тактичні цілі** мають короткостроковий характер і регулюють відхилення під час проведення грошово-кредитної політики. Національний банк відновлює стабільність економіки шляхом операцій на відкритому ринку. Тактичні цілі реалізуються у процесі регулювання параметрів грошового ринку. В основі досягнення тактичних цілей грошово-кредитної політики є вплив центрального банку на пропозицію грошей.

Гальчинський А. вважає, що весь інструментарій грошово-кредитної політики повинен бути спрямований на досягнення оптимального співвідношення

між попитом і пропозицією грошей на дотримання пропорції, що забезпечує стабільність грошового обігу [2, с. 254].

Висновки. Досягнення тактичних цілей грошово-кредитної політики здійснюється лише заходами центральних банків.

Для проведення більшості напрямів грошово-кредитної політики потрібна суспільна підтримка її проведення. Особливо це торкається стратегічних і проміжних цілей, коли формування суспільної психології є обов'язковою умовою і дієвим чинником її ефективності. Формування громадської думки і суспільної підтримки вважається необхідною складовою досягнення стратегічних і проміжних цілей грошово-кредитної політики. Проте в короткостроковому періоді при постановці тактичних цілей, в окремих випадках вважається більш раціональним проводити заходи, які є неочікуваними для учасників економічної діяльності.

Публічне проголошення цілей грошово-кредитної політики сприяє її сприйняттю всім суспільством і дає змогу усунути нераціональні очікування стосовно прогнозованої економічної кон'юнктури. Прозорість грошово-кредитної політики посилює її дію і має властивість забезпечувати ефект прогнозу, що самореалізується. За умов прогнозованості економіки стабілізуються стан фінансових ринків, інвестиційна діяльність і зростає реальне виробництво.

Література

1. Банківська енциклопедія / за ред. А.М. Мороза. – К.: Вид-во "Либідь", 1993. – 328 с.
2. Гальчинський А. Теорія грошей / А. Гальчинський. – К.: Вид-во "Онові", 1997. – 416 с.
3. Гроші та кредит / за ред. М.І. Савлука. – К.: Вид-во "Либідь", 1992. – 330 с.
4. Дмитренко Л.И. Государственное регулирование экономики / Л.И. Дмитренко. – Донецк, 2001. – 270 с.
5. Долан Э.Дж. Экономикс / Э. Долан, Б. Домненко. – М.: Изд-во "Лазурь", 1994. – 542 с.
6. Долан Э.Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Э. Долан, К. Кэмпбелл, Р. Кэмпбелл. – М.: Изд-во "Республика", 1991. – 448 с.
7. Закон України "Про національний банк України". [Електронний ресурс]. – Доступний за <http://zakon4.rada.gov.ua>.
8. Ковтун Л.Г. Банковская корреспонденция на нем. языке : учебник. / Л.Г. Ковтун, Т.Н. Николаева. – М.: Изд-во "Экзамен", 2002. – 111 с.
9. Лютий І.О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки / І.О. Лютий. – К.: Вид-во "Атіка", 1997. – 238 с.
10. Макконнелл Кэмпбелл Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика : пер. с англ. / Р. Макконнелл Кэмпбелл, Л. Брю Стэнли. – В 2-х т. – М.: Изд-во "Республика", 1992. – Т. 2. – 400 с.
11. Михасюк Р. Державне регулювання економіки / Р. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залого. – К., 1999. – 592 с.
12. Мишкін Ф.С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків : пер. з англ. / Ф.С. Мишкін. – К.: Вид-во "Основи", 1998. – 963 с.
13. Національний банк і грошово-кредитна політика / за ред. А.М. Мороза, М.Ф. Пуховкіної. – К.: Вид-во "Либідь", 1999. – 368 с.
14. Нікіфоров П.О. Теорія та методологія регулювання грошового обігу / П.О. Нікіфоров – Чернівці: "Рута", 2002. – 327 с.

Липчук Я.С. Суть и цели денежно-кредитной политики

Выявлена сущность денежно-кредитной политики, а также ее соотношение с другими смежными категориями. Определены предмет и объект денежно-кредитной политики. Показано, что цели денежно-кредитной политики связаны с теми задачами, которые должны быть достигнуты на определенном этапе ее проведения. Изображена система и иерархия формирования целей денежно-кредитной политики и характер ее ре-

ализации. Отмечено, что публичное произнесение целей денежно-кредитной политики способствует ее восприятию всем обществом и позволяет устранить нерациональные ожидания применительно к прогнозируемой экономической конъюнктуры.

Ключевые слова: денежно-кредитная политика, государственное регулирование, денежное обращение, банки.

Lapchuk Ya.S The Nature and Objectives of the Monetary Policy

The essence of monetary policy and its relation with other related categories are found. The subject and object of monetary policy are defined. It is shown that the goals of monetary policy are associated with the tasks to be achieved at a certain stage of its implementation. The system and hierarchy formation objectives of monetary policy and the nature of its implementation are depicted. Public declaration purposes of monetary policy are emphasized to contribute to its perception of the whole society and enable to eliminate unsustainable expectations with respect to the projected economic conditions.

Keywords: monetary policy, government regulation, currency, bank, economy.

УДК 314.743

*Доц. Н.Т. Мала, канд. екон. наук; асист. О.В. Грабельська –
НУ "Львівська політехніка"*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ

Проаналізовано динаміку міграції в Україні та світі. Наведено країни, куди спрямовані потоки українських трудових мігрантів, охарактеризовано основні сфери їх працевлаштування. Досліджено причини та наслідки міграційних процесів. Виділено соціально-демографічні, економічні, політичні, соціально-психологічні, культурні, екологічні чинники, що впливають на процес міграції. Визначено перспективні заходи, яких потрібно вжити для подолання негативних наслідків міграції в Україні. Подано графічну інтерпретацію даних Державної прикордонної служби за 2012 та 2013 рр. щодо кількості нелегальних мігрантів в Україні.

Ключові слова: міграція, мігрант, нелегальна міграція, міграційний процес.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Неоднакові рівні соціально-економічного розвитку в країнах, локальні конфлікти, неспроможність знайти гідне місце роботи, лояльна імміграційна політика держав – обумовлюють безпрецедентне зростання рівня міграції трудових ресурсів. Посиленню міграційних потоків в Україні притаманні динамічність та невпорядкованість.

Короткий аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблематики. Міграційні процеси в Україні досліджують вітчизняні та зарубіжні науковці. Значний внесок у розроблення цього наукового завдання здійснили К. Баранова, В. Васильченко, А. Гриненко, Г. Біффель, Г. Бояркін, Я. Стрельцова, В. Переведенцев, О. Піскун, І. Прибиткова, Ю. Римаренко, О. Хомра, В. Школа та багато інших. Однак проблема міжнародних міграційних процесів потребує подальшого дослідження та аналізування, оскільки велике значення має визначення соціально-демографічних характеристик мігрантів, оцінка обсягів міграцій, прогнозування напрямків та інтенсивності їх розвитку тощо.

Мета роботи: проаналізувати динаміку міграції в Україні на сучасному етапі; виявити причини і наслідки міграційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Згідно з даними Департаменту ООН з економічних і соціальних питань, у 2013 р. загальна кількість мігрантів у світі становить 232 млн осіб, це 3,2 % населення Землі. Україна є однією з найбільших донорів робочої сили, тоді як ринок праці самої держави потребує фахівців практично у всіх галузях економіки. Найбільше мігрантів з країн Європи і Середньої Азії є вихідцями з двох країн – України (понад 5 млн) та Казахстану (понад 3 млн). Це понад 50 % усіх мігрантів країн Європи і Середньої Азії. За даними Міжнародної організації з міграції, українські "заробітчани" є здебільшого низькокваліфікованою робочою силою. 46 % з них працюють у будівельній сфері, 18 % – у сфері домашнього нагляду, по 11 % – у сільськогосподарському та 9 % у торгівельному секторах, 4 % – у промисловості та 4 % – в інших галузях [4].

Населення різних регіонів України неоднаковою мірою залучені у міграційні процеси. Основними міграційними регіонами є Дніпропетровська, Донецька, Київська, Харківська і Одеська області. У цих регіонах інтенсивність міграційних процесів вища за загальнодержавний рівень [2]. Зовнішні міграційні процеси у розрізі областей виражають попит іноземців на проживання в конкретній області, та бажання серед і мешканців покинути Україну. Частка трудових мігрантів з України у відсотковому відношенні до кількості населення – найвища серед інших країн; в Україні відбувається сталий процес зменшення чисельності населення через різке скорочення народжуваності та зростання смертності. Тому утворений у нашому суспільстві демографічний вакуум неминуче заповнюють іммігранти з третіх країн зі стабільним природним приростом населення, які є традиційними постачальниками робочої сили у світі. Але вони – носії інших звичаїв і культурних традицій, іншого менталітету, й через засилля іммігрантів можуть відбуватися незворотні процеси в нашій культурі, у світогляді, в усьому суспільному бутті. Це сприяє формуванню соціально неповного суспільства, і може мати незворотній ефект для держави. Найбільший потік українських трудових мігрантів прямує до Росії (43 %), а серед країн ЄС першість тримають Польща (14 %), Італія (13 %) і Чеська Республіка (13 %).

3-поміж українських трудових мігрантів, що працювали за кордоном у 2010-2012 рр., 38 % мали дозвіл на проживання та роботу, 13 % – дозвіл на роботу, 24 % – дозвіл на тимчасове проживання, 17 % не мали правового статусу та 4 % перебували в інших країнах лише з туристичною візою. Серед основних сфер працевлаштування українських мігрантів розрізняють такі: будівництво, домашній догляд, сільськогосподарський сектор, оптова та роздрібна торгівля, промисловість, сільськогосподарський, транспортний, готельний та ресторанний сектори та інші види робіт [4]. Графічне зображення основних сфер працевлаштування українських мігрантів у 2010-2012 рр. зображено на рис. 1.

На сьогодні всеохоплююча глобалізація зумовила докорінні зміни у міграційних процесах всіх континентів. У більшості країн світу зростає міграційний тиск, який є відчутним як для країни імміграції, так і країни еміграції. Масовість та стихійність процесів міграції, зокрема нелегальної міграції, стали загрозою соціально-економічній безпеці країн світу. Поза як, економічна нестабільність та соціальна напруженість у "країнах третього світу" є основними причинами нелегальної міграції працездатного населення в країни Європи.